

KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİLERİNİN EĞİTİM-ÖĞRETİM YETERLİKLERİNE İLİŞKİN ALGILARI

Yrd. Doç. Dr. Mehmet KORKMAZ

Erciyes Üniv. İlahiyat Fakültesi
mkorkmaz@erciyes.edu.tr

Öz

Bu araştırmada Kur'an kursu öğretmenlerinin eğitim-öğretim yeterliklerine ilişkin algıları ortaya konmuştur. Araştırmaya 11 farklı ilden 890 öğretici katılmış, araştırmaya ilişkin veriler anket ve mülakat yoluyla toplanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu eğitim-öğretim yeterliklerinin genelinde ve alt boyutlarında kendilerini yeterli görmektedirler. Mülakatlardan elde edilen bulgulara bakıldığında ise, bunların anket sonuçları ile örtüşmediği, öğretmenlerin yeterlik algıları ile mülakatlarda dile getirdikleri görüşler arasında belirgin bir mesafe olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kur'an Kursları, Kur'an Kursu Öğreticileri, Kur'an Kursu Öğreticilerinin Yeterlikleri, Eğitim-Öğretim Yeterlikleri

SELF PERCEPTIONS OF QURAN COURSES TEACHERS ABOUT PROFICIENCY IN EDUCATION

Abstract

This study is about the self-assessment of Quran courses teachers and their proficiency in education. 890 teachers who work in 11 different provinces participated this research. Findings are collected by questionnaire (scale) and interview. Most of the teachers who participated this research perceive themselves efficient about the education proficiency. Interviews which are done with them show that there is significant diversity between questionnaire and interview results.

Key Words: Quran Courses, Quran Courses Teachers, Proficiency of Quran Courses Teachers.

1. Giriş

Ülkemizde gerçekleştirilen örgün ve yaygın din eğitimi etkinliklerinin kalitesini artırmak için son yıllarda önemli bir takım çalışmalar yapılmaktadır. Öğretim programlarının geliştirilmesi, ders kitaplarının güncellenmesi, öğrenci çalışma kitapları ve öğretmen/öğretici kılavuz kitapları gibi yeni öğretim materyallerinin hazırlanması bu çalışmalarından bazılarıdır. Bütün bu çalışmaların amacına ulaşabilmesinde din eğitimi etkinlerini planlayan, düzenleyen, yöneten ve değerlendiren temel öge konumundaki öğretmenlerin/öğreticilerin yeterliklerinin hayati bir rolü vardır. Yeterlik: bir işi veya görevi kabul edilebilir bir düzeyde yerine getirebilmek

için sahip olunması gereken özellikler bütünüdür. Bu bütünün içine bilgi, beceri, tutum vb. özellikler girmektedir.¹

Uzmanlaşma ve nitelikli iş gücünün öne çıktığı günümüzde her görev ya da meslek alanına ait yeterliklerin belirlenmesi ve bu yeterliklerin nasıl kazandırılıp ölçüleceğinin kararlaştırılması, önemli hale gelmiştir. Bu bağlamda örgün eğitimle ilgili olarak YÖK ve MEB gibi kurumlar yeterlik belirleme çalışmaları yapmışlardır.² Ülkemizde resmi olarak yaygın din eğitimi hizmeti veren Diyanet İşleri Başkanlığı da bünyesinde görev yapmakta olan personelin sahip olması gereken nitelikleri belirleme ihtiyacı duymuş, genelde tüm din görevlilerinin özelde ise Kur'an kursu öğreticilerinin sahip olmaları gereken yeterlikleri belirleyerek söz konusu yeterliklerin yer aldığı bir de kitapçık yayınlamıştır.³ Bu çalışma genelde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın verdiği tüm din hizmetlerinin özelde ise yaygın din eğitimi hizmetlerinin bilimsel bir anlayışla geliştirilmesi ve daha nitelikli hale getirilmesi yönünde atılmış önemli bir adımdır.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından belirlenen söz konusu yeterliklerin teorik ve uygulamalı araştırmalara konu edilerek yeterlik belirleme ilkelerine uygunluğunun ve işlevselliğinin sorgulanması, günün ihtiyaçları doğrultusunda güncellenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu, konunun bir boyutunu oluşturmaktadır. Üzerinde önemle durulması ve çalışılması gereken diğer bir boyut ise halen görev yapmakta olan öğretmenlerin yukarıda belirlenen yeterliklere ne derecede sahip olduklarını ortaya koyacak yeterlik değerlendirme araştırmalarıdır. Bu tür araştırmalar teoride belirlenen yeterliklerin işlevselliğinin test edilmesi, görev yapan personelin güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya çıkarılması, onların hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının tespit edilmesi, hizmet öncesi eğitim programlarının gözden geçirilmesi vb. konularda önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu çalışmada Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görev yapmakta olan *"Kur'an Kursu öğretmenlerinin eğitim-öğretim yeterlikleri açısından kendilerini nasıl değerlendirdikleri"* ele alınmıştır. Bu çerçevede onların "öğrenciyi tanıma", "öğretimi planlama", "öğretimi düzenleme", "öğretimi yönetme", "öğrenciye rehberlik yapma", "öğretimi değerlendirme" ve "mesleki gelişime" ilişkin yeterlikler açısından kendilerini nasıl algıladıkları ortaya konmuştur.

¹ Ziya Bursalıoğlu; Eğitim Yöneticisinin Yeterlikleri, Ankara Ü. Eğitim Fak. Yay., No: 93, Ankara, 1981, s. 5; Hüseyin Başar; Eğitim Denetçisi (Rolleri, Yeterlikleri, Seçilmesi, Yetiştirilmesi) Pegem Yay. Ankara, 1995, s. 64.

² Komisyon; Öğretmen Yeterlilikleri, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 2002, YÖK, Türkiye'de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon, Ankara, 1999.

³ Diyanet İşleri Başkanlığı Taşra Teşkilatında Din Hizmetlerini Yürütenlerin Temel ve Özel Yeterlikleri, DİB Yay., Ankara, 2005.

1.2. Yöntem

Kur'an kurslarında görev yapan öğretmenlerin eğitim-öğretim yeterlikleri açısından kendilerini nasıl değerlendirdiklerini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma "tarama modeli" esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Tarama ya da survey araştırmalarında araştırmaya konu edilen olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde, olduğu gibi betimlenir.⁴ Bu çalışmada da öğretmenlerin eğitim-öğretim yeterlikleri konusundaki algıları ortaya konarak, betimlenmeye, açıklanmaya ve bir takım analizler yapılarak sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

1.2.1. Evren-Örneklem

Araştırmanın evreni 2007-2008 eğitim-öğretim yılı itibarıyla İstanbul, Bursa, İzmir, Antalya, Ankara, Kayseri, Trabzon, Samsun, Erzurum, Malatya, Gaziantep illerinde görev yapmakta olan öğretmenler oluşturmuştur.* Araştırmanın yapıldığı yıl itibarıyla, bu illerde görev yapan toplam öğretici sayısı 4800'dür. Araştırma evreninden tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen ve anketleri geçerli olan örneklem ise 890 kişiden oluşmuştur. Buna göre örneklemin evrene oranı % 18,5'tir. Bu oran araştırma örnekleminin evreni temsil gücünün yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.⁵

1.2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmaya ilişkin veriler anket ve mülakat yoluyla toplanmıştır. Kur'an Kursu öğretmenlerinin eğitim-öğretim yeterliklerini kapsamlı olarak ortaya koyan bir yeterlik listesi olmadığından araştırma kapsamında önce, yeterlik ölçeği geliştirme çalışması gerçekleştirilmiştir.⁶ Geliştirilen ölçek/anket 2007-2008 eğitim-öğretim yılı Kasım ve Aralık aylarında Samsun, Trabzon, Erzurum, Malatya, Gaziantep, Antalya, Bursa, İstanbul, Ankara, İzmir, ve Kayseri il merkezinde görev yapan öğretmenlere uygulanmıştır. Anketlerin doldurulması işlemi, araştırmacı gözetiminde gerçekleştirilmiş, anketör ya da posta yolu tercih edilmemiştir.

Yukarıda belirtilen tarihlerde ve illerde her ilden en az iki kursa gidilerek hem kurs ortamları gözlenmeye çalışılmış, hem de burada görev yapan toplam 48 öğretici ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlara verilen cevaplar ses kayıt cihazına alınmıştır.

---

⁴ Niyazi Karasar; Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yay., Ankara, 2002, s.77., Esin Köycü; "Araştırma Modelleri" <http://www2.aku.edu.tr/~gocak/2007dersnot/egitimbilimleri/arastirmamodelleri.pdf> (26.10.2008).

* Araştırma örnekleminin seçiminde NUTS-1 İstatistik Bölge sınıflaması dikkate alınmıştır.

⁵ Mine Arlı; Hamil Nazik; Bilimsel Araştırmaya Giriş, Gazi Kitabevi, Ankara, 2001, s. 77.

⁶ Bu çerçevede gerçekleştirilen çalışmaların detayı için bk. Mehmet, Korkmaz; "Yaygın Din Öğretiminde Yeterlik Ölçeği Geliştirme Süreci: Kur'an Kursu Öğreticileri Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Ölçeği Örneği", Erciyes Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2010/1, S.1.

Öğretici görüşlerine ilişkin nicel verilerin çözümlenmesinde SPSS 15.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Elde edilen verilerle ilgili olarak, yüzde, frekans aritmetik ortalamalar hesaplanmıştır. Bağımsız değişkenlerle ilişkileri yoklamak için; “ilişkisiz örneklem için t-testi” (Independent Samples T-Test), “tek faktörlü varyans analizi” (One Way ANOVA), “LSD post-hoc çoklu karşılaştırma (Tukey) testi,” Basit korelasyon (Bivariate Correlation) testlerinden faydalanılmıştır. Araştırmada gerçekleştirilen analizlerde manidarlık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir. Likert tipindeki ölçekten elde edilen puanların değerlendirilmesinde kullanılan puan sınırları şöyledir: *Yetersizim*: 1,00-1,80, *Biraz yeterliyim* : 1,81-2,60, *Orta düzeyde yeterliyim*: 2,61-3,40, *Oldukça yeterliyim*: 3,41-4,20, *Tam yeterliyim*: 4,21-5,00.

Mülakat yoluyla elde edilen nitel veriler ise betimsel analiz yoluyla değerlendirilmiştir. Veri kayıplarını önlemek ve elde edilen verileri okuyucunun görüş karşılaştırma ve değerlendirme yapmasına imkan sağlamak amacıyla, araştırmada mülakat sonuçlarına ilişkin aynen alıntılara yer verilmiştir.

1.2.3. Sınırlılıklar

1. Araştırmada Kur'an kurslarında görev yapan öğretmenlerin kurs içinde gerçekleştirdikleri din eğitimi etkinlikleriyle ilgili olan eğitim-öğretim yeterlikleri yoklanmış, onların kurs dışında gerçekleştirmiş oldukları din hizmetleri gibi alanlara ilişkin yeterlikleri araştırılmamıştır. Ayrıca onların alan bilgisi ve genel kültür yeterlikleri de araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

2. Araştırma, anket ve mülakat verilerine dayandığından genel olarak anket ve mülakat tekniğine özgü sınırlılıklar bu araştırma için de geçerlidir.

3. Araştırma bulguları 2007-2008 eğitim-öğretim yılında İstanbul, Bursa, İzmir, Antalya, Ankara, Kayseri, Trabzon, Samsun, Erzurum, Malatya, Gaziantep illeri şehir merkezinde görev yapan ve kendileriyle anket ve mülakat yapılan örneklem grubunun vermiş oldukları cevaplarla sınırlıdır.

2. KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİLERİNİN EĞİTİM-ÖĞRETİM YETERLİKLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

2.1. Kişisel Duruma İlişkin Bulgular

Burada öncelikle araştırmaya katılan deneklerin kişisel durumlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu çerçevede aşağıda onların cinsiyetleri, statüleri, kıdemleri, mezun oldukları okullar, hafız olup olmama durumları ve hizmet içi eğitime katılma durumlarına ilişkin bulgular ele alınmıştır.

2.1.1. Cinsiyetleri

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğreticilerin Cinsiyetleri

	N	%
Erkek	101	11,3
Bayan	789	88,7
Genel Toplam	890	100,0

Tablo 1'de görüleceği üzere araştırmaya katılan öğretmenlerin % 11,3'ü erkek; % 88,7'si ise bayandır. Bu oranların Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2007 yılı istatistikleriyle de paralellik gösterdiği söylenebilir. Zira, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2007 yılı verilerine göre, eğitim-öğretime açık olan 5654 Kur'an kursunda görev yapan öğretmenlerin % 87'si bayan; % 13'ü ise erkektir.⁷ Öğreticilerin cinsiyetiyle ilgili olarak yukarıda verilen oranlar, kurslarda öğrenim gören öğrenci profiliyle de benzerlik göstermektedir. Bu verilerden hareketle, Kur'an kurslarının daha çok bayan öğrencilere yaygın din eğitimi hizmeti sunmakta olduğu, erkeklerle dönük din eğitimi hizmetinin ise bayanlara nispetle, oldukça düşük kaldığı söylenebilir.

2.1.2. Çalışma Statüleri

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Öğreticilerin Çalışma Statüleri

		Kadrolu	Sözleşmeli	Geçici/Fahri	Genel Toplam
Bay	N	91	0	10	101
	%	10,2	0,0	1,1	11,3
Bayan	N	353	366	70	789
	%	39,7	41,1	7,9	88,7
Genel Toplam	N	444	366	80	890
	%	49,9	41,1	9,0	100,0

Tablo 2'de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık yarısı kadrolu, diğer yarısı da sözleşmeli ve geçici statüde çalışmaktadır. Araştırmaya katılan erkek öğretmenlerin içinde sözleşmeli statüde çalışan öğretici bulunmazken, çok düşük bir oranda (% 1,1) geçici/fahri öğretici olduğu görülmektedir. Bayan öğretmenler içinde ise kadrolu (% 39,7) ve sözleşmeli (% 41,1) statüde çalışan öğretmenlerin oranlarının bir birine yakın olduğu; ayrıca geçici/fahri statüde çalışan öğre-

⁷ Kur'an kurslarına ilişkin sayısal bilgiler için bk. <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/default.asp> (21.05.2008).

ticilerin de azımsanamayacak bir oran (% 7,9) teşkil ettiği görülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an kurslarındaki öğretici ihtiyacını karşılayabilmek için kadrolu öğretmenlerin yanı sıra, kısmi zamanlı sözleşmeli ve geçici/fahri öğretmenleri de görevlendirme yoluna gitmektedir.⁸

2.1.3. Mesleki Kıdem Durumları

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Öğreticilerin Mesleki Kıdem Durumları

	N	%
Cevapsız	32	3,6
1-5 yıl	444	49,9
6-10 yıl	54	6,1
11-15 yıl	78	8,8
16-20 yıl	125	14,0
21-25 yıl	117	13,1
26-30 yıl	34	3,8
31-35 yıl	4	0,4
36 ve üzeri	2	0,2
Genel Toplam	890	100,0

Tablo 3'te görüldüğü üzere, araştırmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık yarısının henüz mesleğin ilk yıllarında oldukları görülmektedir. Bu veri yaygın din eğitime olan ihtiyaç ve talebin son yıllarda önemi bir artış gösterdiği şeklinde de yorumlanabilir. Tabloda görüldüğü üzere, öğretmenlerin kıdemlerinin beş yıllık dönemlere göre yoğunlukları farklılık göstermektedir. Bu veriler öğretici istihdamının yıllara göre belirli bir dağılım göstermediğini, dolayısıyla değişen şartlar ve ihtiyaçlara göre öğretici istihdamına gidildiğini göstermektedir.

⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı 2007 istatistiklerine göre hizmete açık olan 5654 Kur'an kursunda görev yapmakta olan 10.703 öğreticiden % 41, i kadrolu (4391 kişi), %23'i i sözleşmeli (2479 kişi) ve % 35,8,i de (3833 kişi) geçicidir. Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı 2007 yılı istatistikleri <http://www.diyane.gov.tr/turkish/default.asp> 24.03.2008).

2.1.4. Eğitim Düzeyleri

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Öğreticilerin Eğitim Düzeyleri

	N	%
Cevapsız	3	0,3
Lise	5	0,5
İmam Hatip Lisesi	301	33,8
İlahiyat Önlisans- İlahiyat Meslek Yüksekokulu	233	26,2
Eski ilahiyat lisans programı	71	8,0
Yeni ilahiyat lisans Programı	105	11,8
İlköğretim Dkab Öğretmenliği	11	1,2
Diğer Fakülte ve Yüksekokullar	128	14,5
Yüksek Lisans	33	3,7
Genel Toplam	890	100,0

Tablo 4'te görüleceği üzere araştırmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık % 34'ü imam hatip lisesi mezunudur. İlahiyat dışındaki diğer iki yıllık ve dört yıllık yüksek öğretim programlarını bitiren ve aynı zamanda imam hatip lisesi mezunu olan öğretmenler (% 14,5) de bu gruba dahil edilirse, öğretmenlerin yarıya yakınının (% 48,5) imam hatip lisesi eğitimi almış olduğu söylenebilir. İmam hatip lisesini bitiren öğretmenler, Kur'an kursu öğreticiliği ile ilgili olarak pedagojik formasyon eğitimi almamaktadırlar.⁹ İmam hatip lisesi mezunu olan öğretmenlerden bazıları, pedagojik formasyon eksikliği konusunda yaşadıkları sorunlara ilişkin çeşitli görüşler dile getirmişlerdir. Onlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

“Eski ilahiyat lisans programı mezunlarından başka, kaç kişi formasyon olarak öğreticiliğe başlıyor? Süreç içerisinde ne kadarına bunun eğitimi veriliyor ki? Öğreticiler öğretimi bilmeden işe başlayınca hem kendine, hem çevresine zarar veriyor, kendini tüketiyor”, (Bay, kadrolu, 20 yıllık, imam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, İstanbul), *“Özellikle benim gibi imam hatip lisesi mezunlarının ciddi bir formasyon eksikliği var.”* (Bayan, kadrolu, 3 yıllık, imam hatip lisesi mezunu öğretici, Ankara), *“Kur'an kursu öğretmenlerinin çoğu pedagojik formasyon eğitiminden geçmemiştir. Dolayısıyla onların beşeri münasebetler, iletişim, rehber-*

⁹ Detaylar için bk. <http://dogm.meb.gov.tr/program.htm> (02.06.2008).

lik, öğretimi planlama, öğretim yöntemleri vb. konularda seminerlere ihtiyaçları var". (Bayan, kadrolu, 20 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Trabzon).

Söz konusu öğretmenlerin pedagojik formasyon konusunda yaşadıkları yetersizlikleri ifade etmeleri ve bilgiye ihtiyaç duyduklarını söylemeleri oldukça önemlidir. Bu görüşleri dile getiren öğretmenlerin, pedagojik formasyon konusundaki eksikliklerinin farkında oldukları, dolayısıyla ihtiyaç duydukları alanlarda düzenlenecek nitelikli hizmet içi eğitim kurs veya seminerleriyle daha iyi bir noktaya gelecekları ön görülebilir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 26,2'sinin iki yıllık ilahiyat meslek yüksekokulu ve ilahiyat ön lisans programı mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Bu grup içinde yer alan ilahiyat meslek yüksekokulu mezunları (yaklaşık % 4), formasyon derslerini almışlarsa da¹⁰ ilahiyat ön lisans mezunları bu alana ilişkin herhangi bir eğitim görmemişlerdir.¹¹ Kendileriyle yapılan mülakatlarda da ilahiyat ön lisans programını bitiren bazı öğretmenler de pedagojik formasyon konusunda yaşadıkları eksikliklere ilişkin çeşitli görüşler dile getirmişlerdir. Onlardan birkaçı şöyledir:

"Mesleğe girmeden önce öğretim tekniklerinin hocalara öğretilmesi çok iyi olur. Bu konuda eksiklikler görüyorum. Maalesef her şey Kur'an kursu hocasına düşünüyor. Özellikle tecrübesiz olan benim gibi hocalar, bildiğimizi veya hangi konuyu öğrenciye nasıl, ne kadar ve, hangi sürede anlatmalıyız? Ben bu konuda kendimi çok yalnız hissediyorum." (Bayan, sözleşmeli, 1 yıllık, ilahiyat önlisans mezunu öğretici, Antalya)., "Ben ve bazı arkadaşlarım ilahiyat ön lisans öğrencileriyiz. İnşallah kendi çabalarımız ile belki yarın mezun olacağız. Fakat tam olarak ilahiyat öğrencisi gibi değiliz. Onun için bizlere de, en azından kurslarda, bire bir ders verilsin istiyorum. Bizim için çok önemli." (Bayan, sözleşmeli, 9 yıllık, ilahiyat ön lisans öğrencisi, imam hatip lisesi mezunu öğretici, Malatya).

Bu görüşlerden de anlaşılacağı üzere ilahiyat ön lisans programından mezun olan bazı öğretmenlerin, pedagojik formasyon konusunda sorunlar yaşadıkları ve bu konudaki eksikliklerinin farkında oldukları söylenebilir. Buna ilave olarak onların eğitim-öğretim bilgi ve becerileri konusundaki bu eksikliği önemsedikleri ve söz konusu eksikliği gidermek için arayış içinde oldukları söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin içinde yeni ilahiyat lisans programını bitirenlerin oranı % 11,8'dir. Bu program ilahiyat fakültelerinde 1998-1999 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulmuştur ve içinde öğretmenlik mesleğine ilişkin

¹⁰ Mustafa Öcal; Kuruluşundan Günümüze Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Özal Matbaası, İstanbul, 2006, s.112-114.

¹¹ Açık öğretim fakültesi İlahiyat ön lisans programı detayları için bk. http://www.aof.edu.tr/2006_2007/Brosurler/Ilahiyat.pdf (02.06.2008).

pedagojik formasyon dersleri bulunmamaktadır.¹² Dolayısıyla bu programı bitirerek göreve başlayan öğretmenler de pedagojik formasyon eğitimi almamışlardır.* Araştırmaya katılan yeni ilahiyat lisans programı mezunu öğretmenlerden bazıları da pedagojik formasyon konusundaki yetersizliğe/eksikliğe ilişkin çeşitli görüşler dile getirmişlerdir. Buna ilişkin bazı görüşler aşağıda verilmiştir.

“Biz eğitim dersi almadık, formasyonumuz yok, ben bunun büyük bir eksiklik olduğunu anladım. İnsan psikolojisi, iletişim vb. konularda çok büyük eksiklik yaşadım. Eğitici konusunda büyük ihtiyacım var.” (Bayan, sözleşmeli, 2 yıllık, yeni ilahiyat lisans programı mezunu öğretici, İzmir), “Özellikle bir eksikimizi vurgulamak istiyorum. Kuran kursu öğreticisi olarak gerek mesleki gerekse eğitim derslerimiz çok yetersiz. Fakültelerde bu mesleğe yönelik dersler olmalı.” (Bayan, geçici, yeni ilahiyat lisans programı mezunu öğretici, Malatya).

Yukarıdaki görüşleri dile getiren ve yeni ilahiyat lisans programı mezunu olan öğretmenler meslek öncesinde pedagojik formasyon eğitiminden geçmemiş olduklarından yakınmaktalar ve bundan dolayı meslekte bu alanla ilgili büyük eksiklikler/yetersizlikler yaşadıklarını dile getirmektedirler. Kur’an kurslarının öğretici kaynağından birisi ilahiyat fakülteleridir. Söz konusu fakültelerde uygulanmakta olan “ilahiyat lisans” programında Kur’an kursu öğreticiliğiyle ilgili olarak pedagojik formasyon dersleri bulunmamaktadır. Bu programı bitiren öğrenciler Kur’an kursu öğreticisi olarak mesleğe atılmakta, meslek içinde eğitim-öğretim süreçleriyle ilgili olarak pek çok sorunla baş başa kalmakta ve yetersizlik duygularına kapılmaktadırlar. Buradan da anlaşılacağı üzere söz konusu programların yeniden gözden geçirilmesine ve genelde yaygın din eğitimi ve din hizmetleri, özelde ise Kur’an kursu öğreticiliği ile ilgili pedagojik formasyon derslerinin programlara konulmasına büyük bir ihtiyaç vardır. Nitekim, bu ihtiyaç bazı bilimsel toplantılarda da dile getirilmiş, bu konuda bir takım önerilerde bulunulmuştur.¹³

Araştırmaya katılan öğretmenlerin içinde pedagojik formasyon almış olanların oranı, ilahiyat meslek yüksekokulu mezunları, eski ilahiyat lisans programı mezunları, ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği programı mezunları ve yüksek lisans yapmış olanlar dahil, yaklaşık % 17’dir. Dolayısıyla pedagojik formasyon derslerini almış olan öğretmenlerden oluşan bu grubun, söz konusu ders-

¹² Komisyon; İlahiyat Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme ve Lisans Programları, YÖK Yay., Ankara, 1998.

* 2009-2010 öğretim yılından itibaren YÖK kararıyla bazı ilahiyat fakültelerde (Marmara, İstanbul, Uludağ, Atatürk, Dokuz Eylül, Selçuk, Erciyes) isteğe bağlı pedagojik formasyon sertifika programı uygulamasına geçilmiştir.

¹³ Nevzat Y. Aşıkoğlu; “Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım”, Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu İBAV Yay., Kayseri, 2003, (s.91-102); Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Süleyman Demirel Ü. İlahiyat Fakültesi Yay., Isparta, 2003, (s.193-210; s. 383-408; s. 537-538; s. 559-566).

leri almayan öğretmenlere nazaran öğretmenlik bilgi ve becerileri açısından daha iyi durumda olmaları beklenir. Bununla birlikte, sözü edilen öğretmenler meslek öncesinde “örgün din eğitimiyle” ilgili pedagojik formasyon eğitimi aldıklarından, onların yaygın din eğitimiyle ilgili formasyonlarının yeterliliği de ayrıca tartışılabilir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden yüksek lisans yapmış olanların oranı (% 3,7) oldukça düşüktür. Yapılan mülakatlarda bazı öğretmenler lisansüstü eğitim yapmak istediklerini, ancak çeşitli nedenlerden dolayı bu isteklerini gerçekleştiremediklerini ifade etmişlerdir.

2.1.5. Hafızlık Durumları

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Hafızlık Durumları

	N	%
Evet	245	27,5
Hayır	638	71,7
Cevapsız	7	0,8
Genel Toplam	890	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 27,5’i hafızdır; % 71,7 si ise hafız değildir. Yapılan çapraz tablo analizinde, hafız olan 245 öğretmenden 113’ünün son beş yılda göreve başladığı ve bunların 105’inin bayan olduğu tespit edilmiştir. Eğitim durumuyla hafızlık durumu arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yapılan çapraz tablo analizinde ise imam hatip lisesi mezunu olan 297 öğretmenden 125’inin hafız olduğu bilgisine ulaşılmıştır.¹⁴ Hafız öğretmenlerle ilgili olarak yukarıda ortaya konan verilerden hareketle, son yıllarda özellikle hafız bayan öğretici istihdamında artış yaşandığı söylenebilir.

¹⁴ Not: Kur’an kursu öğreticiliği için “hafız olma” şartı bulunmamaktadır. Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği (Resmi Gazete Yayın Tarihi ve Sayısı: 25.08.2004/25564) <http://www.diyinet.gov.tr/turkish/default.asp> (24.03.2008).

2.1.6. Hizmet İçi Eğitime Katılma Durumları

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Öğreticilerin Hizmet İçi Eğitim Kurslarına Katılma Durumları

	N	%
Cevapsız	50	5,6
Hayır	146	16,4
Evet	694	78,0
Genel Toplam	890	100,0

Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 78'i eğitim-öğretimle ilgili bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik hizmet içi eğitim kurslarına katıldığını, % 16,4'ü ise söz konusu kurslara katılmadığını ifade etmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 5,6'sı ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Cevapsızlar da bu gruba dahil edilirse, araştırmaya katılan öğretmenlerin % 22 gibi önemli sayılabilecek bir kısmının pedagojik formasyonla ilgili hizmet içi eğitimden geçmedikleri söylenebilir. Daha önce araştırmaya katılan öğretmenlerin % 83'nün meslek öncesinde "pedagojik formasyon" eğitimi almamış oldukları görülmüştü.¹⁵ Yukarıda yer alan pedagojik formasyonla ilgili hizmet içi eğitim kurslarına katılma durumuna ilişkin tablodan ise öğretmenlerin % 78'inin söz konusu kurslara katılmış oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu verilerden yola çıkarak, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın öğretmenlerin pedagojik formasyon eksikliğini hizmet içi eğitim kurslarıyla telafi etmeye çalıştığı yorumu yapılabilir. Bununla birlikte, söz konusu kurslara katılmadıklarını söyleyen öğretmenlerin oranına bakılırsa (% 22), bu konuda daha çok çaba sarf edilmesi gerektiği söylenebilir.

2.2. Öğrenciyi Tanıma Yeterliklerine İlişkin Bulgular

Öğretmen/öğretici: öğrencinin öğrenmesi için gerekli olan yaşantı çevresini düzenleyip, kontrol ederek ona kılavuzluk eden kişidir.¹⁶ Öğrenci ise öğrenme olgusunun öznesidir. Kur'an kursu öğreticisinin etkili bir din öğretimi gerçekleştirebilmesi, öğrencilerine kılavuzluk edebilmesi için onları iyi tanıması; onların bilişsel, duyuşsal, dini-ahlaki gelişim özelliklerini, ilgi, ihtiyaç, yetenek ve beklentilerini

* Eğitim-öğretim yeterlikleri ile ilgili hizmet içi kursların kapsamında, hem Başkanlık tarafından belli merkezlerde yapılan hizmet içi eğitim kursları, hem de Müftülüklerce mahallinde yapılan hizmet içi eğitim kursları birlikte düşünülmüştür.

¹⁵ Bk. Tablo 4.

¹⁶ Nurettin Fidan; Münire Erden; Eğitime Giriş, Alkim Yay., İstanbul, 1998. s. 60.

ni, akademik özgeçmişlerini, aile çevrelerini, sosyo-kültürel ve ekonomik durumlarını iyi bilmesi gerekmektedir.¹⁷ Bu bağlamda aşağıda araştırmaya katılan öğreticilerin “öğrenciyi tanıma” boyutunda yer alan söz konusu yeterliklere ilişkin algı ortalamaları verilmiş, söz konusu algılar mülakat verileriyle de desteklenerek, değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tablo 7. Öğrenciyi Tanıma Yeterliklerine İlişkin Puanların Ortalamaları

	N	Ortalama	Algı Düzeyi
Öğrencilerin kursa geliş amaçlarını bilme	877	4,20	Tam Yeterli
Öğrencilerin dini-ahlaki gelişim özelliklerini bilme	879	3,95	Oldukça Yeterli
Öğrencilerin kendi aralarındaki ilişkileri tanıma	874	3,94	Oldukça Yeterli
Öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini bilme	877	3,94	Oldukça Yeterli
Öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişim özelliklerini bilme	881	3,94	Oldukça Yeterli
Öğrencilerin aile çevresini, sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerini bilme	872	3,74	Oldukça Yeterli
Öğrencileri tanımak için ilgililerle (veliler, meslektaşlar, yöneticiler) işbirliği yapma	874	3,71	Oldukça Yeterli
Ortalama	826	3,91	Oldukça Yeterli

Tablo 7’de görüleceği üzere, “öğrenciyi tanıma” boyutuna ilişkin yeterlik ortalaması 3,91’dir. Bu veri araştırmaya katılan öğreticilerin sözü edilen boyutta kendilerini “oldukça yeterli” algıladıkları anlamına gelmektedir. Bu boyutta genel ortalamanın ($\bar{x} = 3,91$) üzerinde görünen ve en yüksek değere sahip ilk üç yeterlik ifadesi, “öğrencilerin kursa geliş amaçlarını bilme” ($\bar{x} = 4,20$), “öğrencilerin dini-ahlaki gelişim özelliklerini bilme”, ($\bar{x} = 3,95$) ve “öğrencilerin kendi aralarındaki ilişkileri tanıma” ($\bar{x} = 3,94$) dir. Genel ortalamanın ($\bar{x} = 3,91$) altında kalan yeterlik ifadeleri ise: “öğrencileri tanımak için ilgililerle işbirliği yapma” ($\bar{x} = 3,71$) ve “öğrencilerin aile çevresini, sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerini bilme”dir ($\bar{x} = 3,74$).

Buradan anlaşılacağı üzere araştırmaya katılan öğreticiler “öğrencilerin kursa geliş amaçlarını bilme”, “öğrencilerin gelişim özelliklerini bilme”, “öğrencilerin kendi aralarındaki ilişkileri bilme” gibi yeterliklerde kendilerini nispeten daha

¹⁷ İ. Ethem Özgüven; Bireyi Tanıma Teknikleri, Pegem Yay., Ankara, 2002, s. 43; Nurettin Fidan; Münire Erden; Eğitime Giriş, s. 60.

yeterli görürlerken; “öğrencinin çevresiyle ilgili özelliklerini bilme” ve “öğrenciyi tanıma konusunda işbirliği yapma” gibi yeterliklerde ise kendilerini daha az yeterli görmekte-dirler. Bu bulgular, onların kendi çabaları veya sınırlı gözlem vb. yollarla bilgi sahibi oldukları konularda kendilerini daha yeterli gördükleri; başkalarından yardım alınarak bilgi elde edilebilecek konularda ise kendilerini daha az yeterli gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla buradan onların öğrenciyi tanıma konusunda kendi kişisel deneyimlerini yeterli gördükleri sonucu çıkarılabilir. Nitekim kendileriyle yapılan mülakatlarda da bu paralelde görüşler dile getirilmiştir.

Söz konusu mülakatlarda, onlara: “Öğrencilerinizi tanımak için neler yapıyorsunuz? sorusu yöneltilmiştir. Bu sorunun cevaplarıyla ilgili olarak onlar bir takım görüşler dile getirmişlerdir. Onlardan bazıları şöyledir: “Bu konuda istisnalar olmakla birlikte, Kur’an kursu öğrencilerinin (ben de dahil) yeterli olmadıklarını düşünüyorum. Kur’an kursu öğrencilerinin çoğunluğu imam hatip lisesi veya hut ön lisans mezunu. İlahiyat fakültesinden mezun olanların da çok azı pedagojik formasyon almış. Yani öğrenciyi tanımayla ilgili olarak çoğu öğrencimiz kendi deneyimlerinden yararlanıyor” (Bayan, sözleşmeli, 1 yıllık, ilahiyat lisans mezunu öğretici, Kayseri)., “Biz öğrenciyi tanıma konusunda sıkıntı yaşadık, hâlâ yaşamaya devam ediyoruz. El yordamıyla, deneme-yanılma yoluyla bu sorunları aşmaya çalıştık.” (Bayan, kadrolu, 25 yıllık, ilahiyat meslek yüksekokulu mezunu, hafız öğretici, Ankara) Biz öğrenciyi tanıma konusunda deneme yanılma yoluyla bir şeyler yapıyoruz. Hafızlıktan gelme hocalarımızın çoğu böyle, ilahiyat mezunları bu konuda biraz daha iyi” (Bayan, kadrolu, 20 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu hafız öğretici, Malatya).

Yukarıdaki görüşlerden de anlaşılacağı üzere, görüş belirten öğrencilerden bazıları öğrenciyi tanıma konusunda kendilerinin yeterli olmadığını ve bu konuda sorun yaşadıklarını ifade etmektedirler. Onlardan bazıları ise, “hocalarından gördükleriyle”, gününbirlik pasif tecrübeleriyle, “deneme yanılma yoluyla” öğrencileri tanımaya çalıştıklarını ifade etmektedirler.

Kendileriyle yapılan mülakatlarda öğrencilerini tanımak için, “*otobiyografi*” yazdığını, “*anket*” doldurduğunu, “*öğrenci tanıma formu*” kullandığını, “*defter*” tuttuğunu, “*sınıfta genel gözlem yaptığını*” “*veli ziyareti yaptığını*” söyleyen öğrencilere de rastlanmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere, öğrenciyi tanımak için başvuru olan yollar konusunda öğrenciler arasında bir birliklilik söz konusu değildir. Her bir öğretici kendince “doğru olduğunu düşündüğü yolla” öğrenciyi tanımaya çalışmakta, yıllar içinde “deneme yanılma yoluyla” ulaştığı tecrübeyle, bir şeyler yapmaktadır. Başka bir araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.¹⁸ Yine de onların öğrenciyi tanımak için çaba sarf etmeleri ve bu konuda arayış için-

¹⁸ Bk. M. Fatih Genç; Kur’an Kurslarında Toplam Kalite Yönetimi (Samsun ve Sivas İlleri Örneği), (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, Cumhuriyet Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2007, s. 110.

de olmaları önemlidir. Bununla birlikte, onların öğrenciyi tanıma adına başvurdukları yolların bilimselliği de ayrıca tartışılabilir.

2.3. Öğretimi Planlama Yeterliklerine İlişkin Bulgular

Kur'an kurslarında gerçekleşen yaygın din eğitimi süreci formal yani planlı, programlıdır. Formal eğitim süreçlerinde gerçekleştirilen etkinlikler, işe koşulan unsurlar tesadüflere, gelişigüzeğe, bırakılamaz.¹⁹ Dolayısıyla genel eğitimde olduğu gibi yaygın din eğitimi sürecinde de hedeflenen amaçlara en kısa yoldan, en az maliyetle ve en etkili şekilde ulaşabilmek için bütün etkinliklerin önceden planlanması şarttır.²⁰ Planlama: genel bir ifadeyle, yapılacak bir işin önceden düşünülüp tasarlanmasıdır. Öğretimin planlanması ise: öğretmenin/öğreticinin, eğitim programını uygularken hangi amaçları, hangi içerik, yöntem-tekni ve araç-gereçlerle, ne kadar sürede ve nasıl kazandıracığını, sonuçları nasıl ölçüp, değerlendireceğini önceden tasarlaması olarak tanımlanabilir.²¹ Aşağıdaki tabloda öğrencilerin "öğretimi planlama" boyutundaki yeterliklere ilişkin algı ortalamaları verilmiştir.

---

¹⁹ Hasan Yılmaz; A. Murat Sümbül; Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Çizgi Yay., 2003, Konya, s. 67.

²⁰ Recai Doğan; Cemal Tosun; İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, PegemA Yay. Ankara, 2003, s. 153.

²¹ Özcan Demirel; Genel Öğretim Yöntemleri, Kardeş Kitabevi, Ankara, 1998, s. 115; Aytakin İşman; Ahmet Eskicumalı; Eğitimde Planlama ve Değerlendirme, Değişim Yay., Adapazarı, 2000, s. 17.

Tablo 8. Yaygın Öğretimini Planlama Yeterliklerine İlişkin Puanların Ortalamaları

	N	Ortalama	Algı Düzeyi
Dersten sonra öğrencilere verilmesi düşünülen ezber, ödev vb. görevleri belirleme	880	4,31	Tam Yeterli
Öğretimin içeriğini kolaydan zora, bilinenden bilinmeyene, basitten karmaşığa şeklinde düzenleme	885	4,17	Oldukça Yeterli
Anlatım ve soru cevap gibi geleneksel öğretim yöntemlerini bilme	865	4,13	Oldukça Yeterli
Amaçlara ulaşmada kolaylık sağlayacak ve konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacak somut örnekleri belirleme	876	4,10	Oldukça Yeterli
Amaçlara ulaşmak için gerekli ders içeriğini belirleme	877	3,97	Oldukça Yeterli
Kur'an öğretimi yöntem ve tekniklerini bilme	877	3,96	Oldukça Yeterli
Öğrencilerin öğrenme hızlarına göre etkinlikler belirleme	874	3,93	Oldukça Yeterli
Dersin/konunun amaçlarını/öğrenci kazanımlarını belirleme	876	3,89	Oldukça Yeterli
Konunun anlaşılmasına yardımcı olacak ayet ya da hadisleri belirleme	874	3,89	Oldukça Yeterli
Amaçlara ulaşıp ulaşılmadığını kontrol etmede kullanılacak ölçme değerlendirme soruları/araçları hazırlama	868	3,73	Oldukça Yeterli
Yıllık ve günlük öğretim planları hazırlama	871	3,47	Oldukça Yeterli
Örnek olay incelemesi, gösterip yaptırma, drama, problem çözme ve çoklu zeka gibi yeni öğretim yöntem ve tekniklerini bilme	872	3,29	Orta D.Yeterli
Amaçlara ve konuya uygun öğretim araç gereç ve materyal (çalışma yaprağı, bilgi kartı, pano vb.) hazırlama	872	3,21	Orta D. Yeterli
Ortalama	775	3,86	Oldukça Yeterli

Tablo 8'de görüldüğü üzere, "öğretimi planlama" boyutuna ilişkin yeterlik puanlarının ortalaması 3,86'dır. Bu veri araştırmaya katılan öğretmenlerin sözü edilen boyutta kendilerini "oldukça yeterli" algıladıkları anlamına gelmektedir. Öğretimi planlama yeterlikleri içinde genel ortalamanın ($\bar{x} = 3,86$) üzerinde görünen ve en yüksek değere sahip olan ilk üç yeterlik ifadesi; "dersten sonra öğrencilere verilmesi düşünülen ezber, ödev vb. görevleri belirleme" ($\bar{x} = 4,31$), "öğretimin içe-

riğini kolaydan zora, bilinenden bilinmeyene, basitten karmaşığa şeklinde düzenleme” ($\bar{x} = 4,17$), “anlatım ve soru cevap gibi geleneksel öğretim yöntemlerini bilme”dir ($\bar{x} = 4,13$).

Bu boyutta genel ortalamanın ($\bar{x} = 3,86$) altında kalan yeterlik ifadeleri ise sırasıyla, “amaçlara ve konuya uygun öğretim araç gereç ve materyali hazırlama” ($\bar{x} = 3,21$), “örnek olay incelemesi, gösterip yaptırma, drama, problem çözme ve çoklu zeka gibi yeni öğretim yöntem ve tekniklerini bilme” ($\bar{x} = 3,29$), “yıllık ve günlük öğretim planları hazırlama” ($\bar{x} = 3,47$), “Amaçlara ulaşıp ulaşılmadığını kontrol etmede kullanılacak ölçme değerlendirme soruları/araçları hazırlama” ($\bar{x} = 3,73$)’dır. Araştırmaya katılan öğreticilerin “araç gereç ve materyal hazırlama”, “yeni yöntemleri bilme” ve “öğretim planlarını hazırlama” gibi hususlarda, kendilerini diğer yeterlik ifadelerine nazaran daha az yeterli görmeleri, onların bahsi geçen konularda daha çok eksikliklerinin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca yukarıda verilen tablodaki yeterliklerin sıralanışından hareketle, araştırmaya katılan öğreticilerin yeni eğitim anlayış ve uygulamalarını bilme konusunda da yeterlik sorunlarının olduğu sonucu da çıkarılabilir.

Araştırmaya katılan öğreticilerin çoğunluğu öğretimi planlama/öğretime hazırlıkla ilgili yeterlikler açısından kendilerinin “oldukça yeterli” olduklarını düşünmekteyseler de, öğretimi planlama boyutuyla ilgili olan mülakatların geneline bakıldığında, onların derse hazırlık konusunda bir takım sorunlarının olduğu, ölçek sonuçları ile mülakatlarda dile getirilen görüşler arasında belirgin bir mesafe olduğu görülmektedir. Söz konusu mülakatlarda onlara “*Derse girmeden önce nasıl bir hazırlık yaparsınız?*” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruyu cevaplayan öğreticilerden yalnızca bir kaç öğretim için ders öncesinde hazırlık yaptığını ve bu hazırlığın da Dini Bilgiler dersi için olduğunu söylemiştir. Aşağıda verilen bu görüşler onların derse hazırlıktan ne anladığına ilişkin de önemli ipuçları sunmaktadır:

“Kur’an-ı Kerim öğretimi konusunda ayrıca bir hazırlık gerekmez. Ancak dini bilgiler konusunda hazırlanmak gerekli”, (Bayan, kadrolu, 20 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Malatya), “Ders öncesi hazırlık çok istediğimiz seviyede değil, bir kısım arkadaşlar ders kitaplarına bakıyor”, (Bay, kadrolu, 15 yıllık, ilahiyat ön lisans mezunu, hafız öğretici, Trabzon)., “Öğreticiler öğretimi planlama konusunda eski alışkanlıklarını sürdürüyorlar, plan yapmanın önemine inanmıyorlar”, Bayan, kadrolu, 27 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu öğretici, Bursa)., “Öğretim için hazırlık yapanlar da var. Ama öğreticiler, daha çok, önceki tecrübelerine güveniyorlar. ‘nasıl olsa öğrenciler bu konuda bir şey bilmiyor’ diye düşünenler de var” (Bayan, sözleşmeli, 12 yıllık, İlahiyat lisans mezunu, hafız öğretici, Trabzon)., “Öğrenciler her sene yenilediği için, kitaptaki bilgiler bize yeterli geliyor, ayrıca bir hazırlığa gerek kalmıyor. Şu durumda şartlar öğreticiyi zorlamıyor, derse hazırlanmak öğreticinin özel çabasına kalıyor”, (Bayan, Kadrolu, 25 yıllık, İlahiyat ön lisans mezunu, hafız öğretici, Ankara).

Bu görüşlerden de anlaşılacağı üzere öğretimi planlama konusunda görüş belirten öğretmenler ders öncesi hazırlığın, daha çok Dini Bilgiler dersi için gerekli olduğunu, Kur'an-ı Kerim'in yüzüne ve ezbere öğretimi için böyle bir hazırlığa gerek olmadığını düşünmektedirler. Ayrıca onların, ders öncesi hazırlıktan, alan bilgilerini artırmak amacıyla "ders kitaplarına bakmayı" anladıkları anlaşılmaktadır. Bu görüşte olan öğretmenlerin bilgi aktarımını esas alan konu merkezli bir öğretim yaklaşımına sahip oldukları söylenebilir. Bu bağlamda onların ders öncesi hazırlığı oldukça yüzeysel algıladıkları; din öğretimi sürecinde amaçları/kazanımları belirleme, materyal hazırlama, ödev, ölçme sorusu hazırlama vb. işlemler konusunda yeterince bilinçli olmadıkları, dolayısıyla derse hazırlığın mahiyetini, önemini, boyutlarını kavrayamadıkları, din öğretimi süreçleriyle bunların ilişkilerini kuramadıkları söylenebilir.

2.4. Öğretimi Düzenleme Yeterliklerine İlişkin Bulgular

Öğretim sürecinin ikinci aşaması "öğretimi düzenleme"dir. Eğitim durumları da denilen²² bu aşama, öğretmenin/öğreticinin, belirlenen hedefler doğrultusunda, öğrenci için gerekli yaşantı çevresini düzenlemesi²³ ve onun bu yaşantı çevresiyle etkileşime girerek, istendik davranışları kazanmasına kılavuzluk etmesi süreci olarak açıklanabilir. Bu çerçevede aşağıda araştırmaya katılan öğretmenlerin öğretimi düzenleme boyutuna ilişkin yeterlik algılarının ortalamaları verilmiştir.

---

²² Veysel Sönmez; Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı; Anı Yay., Ankara, 1999.s. 99.

²³ Özcan Demirel; S. Sadi Seferoğlu ve Diğerleri; Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, PegemA yay., Ankara, 2002.s. 9.

Tablo 9. Öğretimi Düzenleme Yeterliklerine İlişkin Puanların Ortalamaları

	N	Ortalama	Algı Düzeyi
Öğrencilerin öğrenme ürün ve çabalarını destekleme	883	4,31	Tam Yeterli
Öğrencilerin eksik ya da yanlış öğrenmelerini düzeltme	886	4,30	Tam Yeterli
Konuları öğrencilerin ihtiyaçları ve günlük hayatıyla ilişkilendirme	873	4,28	Tam Yeterli
Öğretimde yazı tahtasını etkili kullanma	887	4,24	Tam Yeterli
Sınıf içinde öğretici-öğrenci, öğrenci-öğrenci iletişimini sağlama	885	4,23	Tam Yeterli
Yeri geldikçe konuyla ilgili ara özetler ve dersin sonunda son özet yapma	884	4,22	Tam Yeterli
İşlenecek konuyu daha önce öğrenilen konularla ilişkilendirme	883	4,18	Oldukça Yeterli
Derse girişte öğrencilerin ilgi ve dikkatini çekme	890	4,18	Oldukça Yeterli
Öğrencilerin ilgilerini çekici ve düşüncelerini sağlayıcı sorular sorma	887	4,18	Oldukça Yeterli
Öğrencilerin ön bilgilerini ve geçmiş tecrübelerini yoklama	886	4,15	Oldukça Yeterli
Ezberlenecek surelerin anlamlarını öğrencilere açıklama	873	4,14	Oldukça Yeterli
Öğretme-öğrenme sürecinde ipuçlarından yararlanma	886	4,13	Oldukça Yeterli
Öğrencilere Kur'an'ı doğru ve güzel okuyan modeller sunma	877	4,12	Oldukça Yeterli
Anlatım, soru-cevap gibi geleneksel öğretim yöntemlerini etkili kullanma	874	4,10	Oldukça Yeterli
Öğrencilerin öğrenme kapasitelerine uygun ödev ve sorumluluklar verme	885	4,10	Oldukça Yeterli
Öğrenciye dersin amaçlarını/kazanımlarını bildirme	885	4,08	Oldukça Yeterli
Öğrencileri bir sonraki derse hazırlama	878	4,06	Oldukça Yeterli
Dersin sonunda öğrenme düzeyini tespit etme	881	4,02	Oldukça Yeterli
Öğretimde yardımcı kaynaklar kullanma	884	3,97	Oldukça Yeterli
Kur'an öğretimi yöntem ve tekniklerini kullanma	861	3,94	Oldukça Yeterli
Öğrencilere Kur'an-ı Kerim mealini nasıl kullanabileceklerini öğretme	876	3,87	Oldukça Yeterli
Öğretimde Kur'an-ı Kerim mealini etkin kullanma	878	3,87	Oldukça Yeterli
Öğrencilerin ilgisini ders boyunca canlı tutma	887	3,84	Oldukça Yeterli
Tepegöz, Teyp, TV, VCD. vb. araçlardan yararlanma	878	3,48	Oldukça Yeterli
Öğretimde şema, şekil, resim gibi görsel unsurlardan faydalanma	879	3,41	Oldukça Yeterli
Örnek olay incelemesi, gösterip yaptırma, drama, problem çözme ve çoklu zeka gibi yeni öğretim yöntem ve tekniklerini kullanma	865	3,26	Orta Düzeyde Yeterli
Öğretimde bilgisayar ve internetten yararlanma	871	3,05	Orta D. Yeterli
Ortalama	890	4,00	Oldukça Yeterli

Tablo 9'da görüldüğü üzere, “öğretimi düzenleme” boyutuna ilişkin yeterlik puanlarının ortalaması 4,00'dir. Bu veri araştırmaya katılan öğretmenlerin sözü edilen boyutta kendilerini “oldukça yeterli” algıladıkları anlamına gelmektedir. Öğretimi düzenleme yeterlikleri içinde genel ortalamanın ($\bar{x} = 4,00$) üzerinde görünen ve en yüksek değere sahip olan ilk üç yeterlik ifadesi; “öğrencilerin öğrenme ürün ve çabalarını destekleme” ($\bar{x} = 4,31$), “öğrencilerin eksik ya da yanlış öğrenmelerini düzeltme” ($\bar{x} = 4,30$) ve “konuları öğrencilerin ihtiyaçları ve günlük hayatıyla ilişkilendirme” ($\bar{x} = 4,28$) dir.

Bu boyutta genel ortalamanın ($\bar{x} = 4,00$) altında çıkan yeterlik ifadeleri ise sırasıyla; “öğretimde bilgisayar ve internetten yararlanma” ($\bar{x} = 3,05$), “yeni öğretim yöntem ve tekniklerini kullanma” ($\bar{x} = 3,26$), “öğretimde şema, şekil, resim gibi görsel unsurlardan faydalanma” ($\bar{x} = 3,41$), “öğretimde tepegöz, teyp, TV. VCD. vb. araçlardan yararlanma” ($\bar{x} = 3,48$), “öğrencilerin ilgisini ders boyunca canlı tutma” ($\bar{x} = 3,84$), “öğretimde Kur'an-ı Kerim mealini etkin kullanma” ($\bar{x} = 3,87$), “öğrencilere Kur'an-ı Kerim mealini nasıl kullanabileceklerini öğretme” ($\bar{x} = 3,87$), “Kur'an öğretimi yöntem ve tekniklerini (küçük adımlar, kelime ve metin gruplama, ikili ve grupla öğretim, okuyanı modelleme) kullanma” ($\bar{x} = 3,94$) ve “öğretimde yardımcı kaynaklar kullanma” ($\bar{x} = 3,97$) dir.

Buradan anlaşıldığına göre, araştırmaya katılan öğretmenler, ilgili boyutta geçen diğer yeterliklere nazaran, genel olarak öğretim araç-gereç ve materyalleri ile öğretim yöntem ve tekniklerini kullanma konularında kendilerini daha az yeterli görmektedirler. Bu veriler onların sözü edilen konularda kendilerinde daha çok eksiklikler gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Öğretim yöntem teknikleri ile araç gereç ve materyaller yaygın din öğretimi sürecinin etkililiğini, niteliğini belirleyen temel değişkelerdendir. Bu bağlamda araştırmaya katılan öğretmenler sözü edilen konularda kendilerini daha az yeterli gördüklerine göre, onların bu değişkenlerle ilişki içinde olan yaygın din öğretimi sürecinin diğer değişkenlerini ne ölçüde etkili kullanabildikleri, dolayısıyla öğretimi ne ölçüde etkili düzenleyebildikleri de ayrıca tartışılabilir. Kendileriyle yapılan mülakatlar da bunu destekler niteliktedir. Onlardan bazıları şöyledir:

“Tam olarak öğretim konusunu anlamış değilim. Deneyerek öğrenmeye çalışıyorum. Hocalarımızdan ne gördüysek, öyle uygulamaya çalışıyoruz”, (Bayan, sözleşmeli, 5 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Erzurum)., “Öğretim metotları konusunda yetersizlik var. Kara düzen giden hocalar var” (Bay, kadrolu, 20 yıllık, imam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Samsun)., “Genelde öğrencilerin % 80'i eski anlayışlarını, kendi bildiği metodu sürdürüyor. Yeni yöntem, teknikler konusunda, öğretmenler arasında tereddütler var. Yeni şeyleri denemekten çekiniyoruz. Belki biraz da yeni yöntemlerin bizi zorlayacağından rahatsız oluyoruz, çünkü onlar sürekli hazırlığı ve çabayı gerektiriyor. Ama bizim alıştığımız usulde,

okuyup anlatmak bize kolay ve yeterli geliyor” (Bayan, kadrolu, 25 yıllık, ilahiyat meslek yüksekokulu mezunu, hafız öğretici, Ankara).

Bu görüşlerden de anlaşılacağı üzere, meslek öncesinde pedagojik formasyon eğitiminden geçmemiş bazı öğretmenlerin öğretim yöntem ve teknikleri konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıkları, dolayısıyla onların yaygın din öğretimi süreçlerini deneme yanılma yoluyla edindikleri, günübirlik, bir takım uygulamalarla sürdürmeye devam ettikleri söylenebilir. Öğretim araç-gereç ve materyallerini kullanma konusunda da benzer bir durum söz konusudur. Bununla ilgili bazı görüşler şöyledir:

“Bizim kurslarımızda çalışma yaprağı, kartlar, pano, resimler vb. araçlar kullanmıyoruz. Görsel olarak öğretimi düzenleme konusunda eksikliklerimiz var.”, (Bayan, Sözleşmeli, 1 yıllık, Yeni ilahiyat lisans programı mezunu öğretici, Gaziantep), Genelde dersler kitap merkezli işleniyor, tahtayı da kullanıyoruz, ancak farklı materyal, çalışma yaprağı, kart, pano vb. kullanımı yok..., (Bayan, kadrolu, 20 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Trabzon; Bay, Kadrolu, 20 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Trabzon, Bayan, kadrolu, 20 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, İstanbul; (Bayan, kadrolu, 20 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Trabzon), “Kartonlar, pano, resimler, çalışma kağıtları vb. gibi materyalleri kullanım oranı az. Önceden göreve başlayanlarda, eskilerde gerçekten böyle bir yetenek, anlayış yok. Ama genelde yeni arkadaşlar bu konuda biraz daha gayretli.” (Bayan, kadrolu, 25 yıllık, ilahiyat meslek yüksekokulu mezunu, hafız öğretici, Ankara), “Hem imkanlar yetersiz, hem de bazı öğretmenler bunları kullanmayı bilmiyor ve bunları kullanmayı gereksiz görüyor.” (Bayan, sözleşmeli, 3 yıllık, DKAB Öğretmenliği mezunu, öğretici, Kayseri), “Kur’an derslerinde zaten yardımcı kaynağa hiç gerek yok, biz kendimiz yetiyoruz.” (Bayan, kadrolu, 17 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Malatya), “Hafızlıkta çok büyük bir kaynak aramaya gerek yok. Bence hafızlara ders kitaplarını bile okutmak zaman alıyor.” (Bay, kadrolu, 26 yıllık, Yüksek İslam Enstitüsü mezunu, hafız öğretici, Bursa).

Bu görüşlerden de anlaşılacağı üzere, bazı öğretmenlerin öğretimi çeşitlendirmede, görselleştirmede kullanılabilecek araç-gereç ve materyalleri tanıma ve onlardan yararlanma konusunda eksiklikleri vardır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, aslında onların sadece öğretim yöntem ve araç-gereçlerini kullanma konusunda değil, genel olarak öğretimi düzenleme konusunda bir takım eksiklikleri söz konusudur. Sonuç olarak, araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğretimi düzenleme yeterlikleriyle ilgili olarak kendilerinin “oldukça yeterli” olduklarını düşünmekteyseler de, yukarıda verilen mülakatlardan da anlaşılacağı üzere, pedagojik formasyon alt yapısına sahip olmayan ve yaygın din öğretimini deneme yanılma gibi, geleneksel uygulamalarla sürdüren öğretmenlerin gerçekte ne ölçüde yeterli oldukları sorgulanmaya muhtaç gözükmektedir.

2.5. Öğretimi Yönetme Yeterliklerine İlişkin Bulgular

Geleneksel eğitim anlayışlarında, öğretmenin eğitim sürecindeki rolü çok defa ders anlatmak, konuları öğrencilere aktarmak ve sınav yapmak olarak anlaşılıyordu. Oysa onun günümüzdeki rolü ve sorumlulukları farklılaşmıştır.²⁴ Bu farklılaşma yaygın din eğitimcileri olan öğretmenler için de geçerlidir. Dolayısıyla yaygın din öğretimi etkinliklerini gerçekleştiren öğretmenlerin bu süreçteki yeni rolü, öğrencilerin/kursiyerlerin belirlenmiş olan amaç ve kazanımları gerçekleştirmeleri için gerekli olan yaşantı çevresini düzenlemek ve onların bu çevre ile etkileşime girmeleri için gerekli olan tedbirleri alarak, süreci en etkili şekilde yönetmek olarak ortaya konabilir. Bu bağlamda öğretim ortamlarının fiziki ve psikolojik açıdan düzenlenmesi, davranış yönetimi, zaman yönetimi, iletişim vb. hususlar öğretimi yönetme boyutunun kapsamına giren değişkenler olarak ifade edilebilir. Aşağıda araştırmaya katılan öğretmenlerin öğretimi yönetme boyutunda yer alan söz konusu yeterliklere ilişkin algıları ortaya konmuştur.

Tablo 10. Öğretimi Yönetme Yeterliklerine İlişkin Puanların Ortalamaları

	N	Ortalama	Algı Düzeyi
Öğrencilerin kendilerini rahat hissedebilecekleri, sevgi ve saygıyı temel alan bir öğrenme ortamı oluşturma	884	4,47	Tam yeterli
Yaygın din eğitimi ortamının fiziksel koşullarını öğrenmeyi destekleyecek biçimde düzenleme	885	4,31	Tam yeterli
Dili açık, anlaşılır ve güzel kullanma	883	4,31	Tam yeterli
Beden dilini etkili biçimde kullanma	886	4,28	Tam yeterli
Öğretimde zamanı etkili kullanma	887	4,13	Oldukça yeterli
Öğretimde uyulması gereken kuralları öğrencilerle birlikte belirleme	883	4,07	Oldukça yeterli
Öğretim sürecinde meydana gelen kesintiler, istenmedik durumlar karşısında etkili tedbirlere başvurma	883	3,98	Oldukça yeterli
Ortalama	855	4,25	Tam yeterli

Tabloda görüldüğü üzere, “öğretimi yönetme” boyutuna ilişkin yeterlik puanlarının ortalaması 4,25’dir. Bu veri araştırmaya katılan öğretmenlerin sözü edilen boyutta kendilerini “tam yeterli” algıladıkları anlamına gelmektedir. Öğretimi yönetme yeterlikleri içinde genel ortalamanın ($\bar{x} = 4,25$) üzerinde görünen ve en yüksek değere sahip olan ilk üç yeterlik ifadesi; “öğrencilerin kendilerini rahat hissedebilecekleri, sevgi ve saygıyı temel alan bir öğrenme ortamı oluşturma” ($\bar{x} = 4,47$), “yaygın din eğitimi ortamının fiziksel koşullarını öğrenmeyi destekleyecek

²⁴ M. Şevki Aydın; Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni, DEM Yay., İstanbul, 2005. s. 26.

biçimde düzenleme” ($\bar{x} = 4,31$), “sözel dili açık, anlaşılır ve güzel kullanma” ($\bar{x} = 4,31$), dır.

Yukarıda yer alan tablo da görüldüğü üzere bu boyutta genel ortalamanın ($\bar{x} = 4,25$) altında kalan yeterli ifadeleri ise sırasıyla, “öğretim sürecinde meydana gelen kesintiler, istenmedik durumlar karşısında etkili tedbirlere baş vurma” ($\bar{x} = 3,98$), “öğretimde uyulması gereken kuralları öğrencilerle birlikte belirleme” ($\bar{x} = 4,07$) ve “öğretimde zamanı etkili kullanma” ($\bar{x} = 4,13$) dır. Bu verilerden hareketle, araştırmaya katılan öğretmenlerin sözü edilen bu son konularda kendilerine tam olarak güvenmedikleri, kendilerinde bir takım eksiklikler gördükleri söylenebilir.

Öğreticilerle yapılan mülakatlarda onların büyük bir kısmının kursun/sınıfların fiziki ortamlarını (ısı, ışık, boya vb.) güzelleştirme konusunda gayret gösterdikleri anlaşılmıştır. Sorun yaşanan hususların ise daha çok davranış ve zaman yönetimi konusunda toplandığı görülmüştür. Buna ilişkin bazı öğretici görüşler şöyledir: “Sınıfta evli hanımlar ve bekar kızlarımız uyum içinde olmuyor. Sınıfta tam konsantre olamıyorum, öğretimde başarısız oluyorum.” (Bayan, kadrolu, 6 yıllık, ön lisans mezunu öğretici, Trabzon), “Ergenlik dönemindeki öğrencileri derse bağlamak, dersin sonuna kadar ilgilerini canlı tutmak zor oluyor. Kendi aralarındaki tartışmalar büyüyor, bazen kavgaya dönüşebiliyor.”, (Bayan, sözleşmeli, 1 yıllık, ilahiyat lisans mezunu öğretici, Kayseri), “Bazı hocalarımız çok gevşek davranıyor, bazıları çok sıkıyor.” (Bay, kadrolu, 3 yıllık, İlahiyat ön lisans mezunu, hafız öğretici, Samsun).

“Zaman problemi, yaşadığım en büyük problemlerden. Tenefüs yapmamıza rağmen, kış döneminde iyi bir eğitim sağlamak için yeterli zaman olmuyor. Yine de zamanı en iyi şekilde kullanmaya çalışmama rağmen, yapmak istediklerim yetişmiyor.” (Bayan, sözleşmeli, 1 yıllık, yeni İlahiyat mezunu, öğretici, Kayseri), “Bence zaman konusunda yapılan en büyük yanlış, bazı hocaların derse geç gelmeleri, tenefüsleri uzun tutmaları, geç gelen öğrenciler konusunda müsamaha-kar davranmaları.” (Bayan, sözleşmeli, 1 yıllık, yeni İlahiyat mezunu öğretici, Kayseri)

Sonuç olarak, araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğretimi yönetme boyutuna ilişkin yeterliklerde kendilerin tam veya oldukça yeterli algılamaktaysalar da, özellikle davranış yönetimi ve zaman yönetimi gibi hususlarda onlardan bazılarının önemli bir takım sorunlar yaşandığı, dolayısıyla öğretmenlerin sözü edilen konularda daha çok eksiklikleri olduğu söylenebilir.

2.6. Öğrenciye Rehberlik Yapma Yeterliklerine İlişkin Bulgular

Değişen eğitim-öğretim anlayışlarına paralel olarak öğretmenlerin/öğreticilerin eğitim sürecindeki konumları ve rolleri de farklılaşmaktadır.²⁵ Bu yeni anlayışlar bağlamında, din eğitimi öğretmenlerinin/öğreticilerin görevi, artık sadece ders anlatmak, sınav yapmak veya bir takım rutin yönetim işlerini yapmaktan ibaret değildir.²⁶ Onlar, öğrencilerin bireysel özelliklerini dikkate alarak, öğrencilerinin kendilerini tanıyıp anlamalarına, sorunlarını çözmelerine, çevreleriyle dengeli ve sağlıklı bir uyum sağlayabilmelerine, böylece kendilerini geliştirip öz denetimli, mutlu ve huzurlu bir birey olabilmelerine de kılavuzluk etmek durumundadırlar. Burada sayılan bu tür görevler, ilgili literatürde “*rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri*” olarak isimlendirilmektedir.²⁷ Kur’an kursu öğretmenlerinin etkili bir din eğitimi hizmeti ortaya koyabilmeleri için, rehberlik ve psikolojik danışma ile ilgili konularda da bilgi ve beceri sahibi olmaları önemlidir.²⁸ Aşağıda araştırmaya katılan öğretmenlerin öğrenciye rehberlik yapma konusundaki yeterlik algılarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

---

²⁵ Alim Kaya; Asuman Baysal ve Diğerleri; Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Anı Yay., Ankara, 2005, s. 3.

²⁶ M. Şevki Aydın; Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur’an Kursu, s. 206, 216.

²⁷ Detaylı bilgi için bk. Yıldız Kuzgun; Rehberlik ve Psikolojik Danışma, ÖSYM Yay., Ankara, 2000, s. 3 vd; Rasim Bakırcıoğlu; Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Anı Yay., Ankara, 2000, s. 4 vd; Binnur Yeşilyaprak; Eğitimde Rehberlik Hizmetleri, Nobel Yay., Ankara, 2003, s. 4 vd.

²⁸ DİB Taşra Teşkilatında Din Hizmetlerini Yürütenlerin Temel ve Özel Yeterlikleri, s. 20.

Tablo 11. Öğrencilere Rehberlik Yapma Yeterliklerine İlişkin Puanların Ortalamaları

	N	Ortalama	Yeterlik Düzeyi
Kılık-kıyafeti, kullandığı dili, diğer tutum ve davranışlarıyla öğrencilere olumlu bir model olma	890	4,27	Tam Yeterli
Öğrencilere kendi kendilerine ders çalışma ve öğrenme yollarını gösterme	882	4,13	Oldukça Yeterli
Öğrencilerin sorunlarını çözmelerine kılavuzluk etme	883	4,04	Oldukça Yeterli
Öğrencilerin sorunlarını çözme konusunda ilgililerle işbirliği yapma	878	3,84	Oldukça Yeterli
Öğrencilerin sorunlarını çözmelerine katkıda bulunmak amacıyla veli ya da ailelere rehberlik yapma	874	3,63	Oldukça Yeterli
Öğrencilerin güçlü ve zayıf yönlerini tanımalarına ve geliştirmelerine yönelik sosyal, kültürel vb. etkinlikler düzenleme	876	3,55	Oldukça Yeterli
Öğrencilerin sorunlarını tanımak için çeşitli araçlar (gözlem formu, tanıma kartı, problem tarama testi vb.) kullanma	878	3,19	Oldukça Yeterli
Ortalama	835	3,81	Oldukça Yeterli

Tablo 11’de görüldüğü gibi, “öğrencilere rehberlik yapma” boyutuna ilişkin yeterlik puanlarının ortalaması 3,81’dir. Bu veri, araştırmaya katılan öğreticilerin sözü edilen boyutta kendilerini “oldukça yeterli” algıladıkları anlamına gelmektedir. Öğrenciye rehberlik yapma yeterlikleri içinde genel ortalamanın ($\bar{x} = 3,81$) üzerinde görünen ve en yüksek değere sahip olan ilk üç yeterlik ifadesi; “kılık-kıyafeti, kullandığı dili, diğer tutum ve davranışlarıyla öğrencilere olumlu bir model olma” ($\bar{x} = 4,27$), “öğrencilere kendi kendilerine ders çalışma ve öğrenme yollarını gösterme” ($\bar{x} = 4,13$), “öğrencilerin sorunlarını çözmelerine kılavuzluk etme” ($\bar{x} = 4,04$) dir. Bu boyutta genel ortalamanın ($\bar{x} = 3,81$) altında kalan yeterlik ifadeleri ise sırasıyla; “öğrencilerin sorunlarını tanımak için çeşitli araçlar (gözlem formu, tanıma kartı, problem tarama testi vb.) kullanma” ($\bar{x} = 3,19$), “öğrencilerin güçlü ve zayıf yönlerini tanımalarına ve geliştirmelerine yönelik; sosyal, kültürel vb. etkinlikler düzenleme” ($\bar{x} = 3,55$) ve “öğrencilerin sorunlarını çözmelerine katkıda bulunmak amacıyla veli ya da ailelere rehberlik yapma”dır ($\bar{x} = 3,63$). Bu bulgulardan hareketle, araştırmaya katılan öğreticilerin “*öğrencilerin sorunlarını tanımak için bilimsel yollarla baş vurma*”, onların gelişimine katkı sağlayacak “*sosyal etkinlikler düzenleme*” ve “*velilere rehberlik yapma*” konularında kendilerinde daha çok eksiklikleri gördükleri söylenebilir. Kendileriyle yapılan mülakatlarda da bu doğrultuda görüşler dile getirilmiştir. Söz konusu görüşlerden bazıları şöyledir:

“Öğrenci sorunlarını tanımak için araçlar kullanma konusunda eğitimsiz durumdayız” (Bayan, kadrolu, 25 yıllık, İlahiyat önlisans mezunu öğretici, İzmir), Biz öğrenciyi tanıma konusunda sıkıntı yaşadık, hâlâ yaşamaya devam ediyoruz. El yordamıyla, deneme-yanılma yoluyla bu sorunları aşmaya çalıştık.” (Bayan, kadrolu, 25 yıllık, İlahiyat meslek yüksekokulu mezunu öğretici, Ankara), “Biz öğrenciyi tanıma konusunda deneme yanılma yoluyla bir şeyler yapıyoruz”. (Bayan, kadrolu, 20 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu hafız öğretici, Malatya).

“Biz öğrenciye rehberlik yapma ve psikolojik yardım konusunda yeterli değiliz. Sevgiyle yaklaşmak sorunların bir kısmını çözüyor ama bu yetmiyor. İşin bilincinde olanlar, bu tür öğrencileri psikologa yönlendiriyor, ama büyük bir kısmı böyle yapmıyor, bu da sorunları arttırabiliyor.” (Bayan, kadrolu, 27 yıllık, lise mezunu öğretici, Bursa), “Bu konuda gerçekten çok ciddi ihtiyaç var, bazen yanlış bilgilendirip, yanlış yönlendirebiliyoruz.” (Bayan, kadrolu, 25 yıllık, ilahiyat meslek yüksekokulu mezunu, hafız öğretici, Ankara), Psikoloji, rehberlik konusunda bizim eğitimimiz yok. Bu konuda uzun süreli eğitime, rehberlik uzmanlarına ihtiyacımız var. (Bay, kadrolu, 15 yıllık, İlahiyat önlisans mezunu, hafız öğretici, Trabzon; Bayan, Sözleşmeli, 1 yıllık, İlahiyat lisans mezunu öğretici, Gaziantep; Bayan, kadrolu, 20 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Erzurum).

Sonuç olarak, araştırmaya katılan öğretmenlerin öğrenciye rehberlik yapma boyutunda yer alan yeterlikler konusunda kendilerini oldukça yeterli algıladıkları görülmekteyse de, kendileriyle yapılan mülakatlarda onlardan bazılarının sözü edilen konuda bir takım sorunlar yaşadıkları, bu konuda yardıma ve hizmet içi eğitim desteğine ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır.

2.7. Öğretimi Değerlendirme Yeterliklerine İlişkin Bulgular

Örgün eğitimde olduğu gibi, yaygın din eğitimi sürecinde de, uygulanmakta olan programların başarıya ulaşmış olmadığını, gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerinin etkili olup olmadığını anlayabilmek için ölçme değerlendirme işlemlerine ihtiyaç vardır. Bu çerçevede öğretmenlerin bu konuyla ilgili temel ilkeler, süreçler, teknik ve araçlar konusunda bilgi sahibi olmaları önemlidir. Aşağıda öğretmenlerin öğretimi değerlendirme boyutuna ilişkin yeterlik algıları ortaya konmuştur.

Tablo 12. Öğretimi Değerlendirme Yeterliklerine İlişkin Puanların Ortalamaları

	N	Ortalama	Yeterlik Düzeyi
Öğrencilerin öğrenmelerini düzenli olarak kontrol etme	884	4,12	Oldukça Yeterli
Ulaşılan sonuçları, kaydedilen gelişmeleri öğrencilere bildirme	871	3,94	Oldukça Yeterli
Ulaşılan sonuçlara göre öğretme-öğrenme sürecini gözden geçirme ve gerekli düzenlemeleri yapma	875	3,87	Oldukça Yeterli
Ödev, sınav vb. etkinliklerin ve sağlanan gelişmelerin kayıtlarını tutma	885	3,81	Oldukça Yeterli
Öğrencilere kendilerini ve arkadaşlarını değerlendirmelerine yönelik çalışmalar yaptırma	884	3,61	Oldukça Yeterli
Ortalama	860	3,87	Oldukça Yeterli

Tablo 12'de görüldüğü üzere, “öğretimi değerlendirme” boyutuna ilişkin yeterlik puanlarının ortalaması $\bar{x} = 3,87$ 'dir. Bu veri araştırmaya katılan öğreticilerin sözü edilen boyutta kendilerini “oldukça yeterli” algıladıkları anlamına gelmektedir. Öğretimi değerlendirme yeterlikleri içinde genel ortalamanın ($\bar{x} = 3,87$) üzerinde görünen ve en yüksek değere sahip olan yeterlik ifadeleri; “öğrencilerin öğrenmelerini düzenli olarak kontrol etme” ($\bar{x} = 4,12$) ve “ulaşılan sonuçları, kaydedilen gelişmeleri öğrencilere bildirme” ($\bar{x} = 3,94$) dir. Bu boyutta genel ortalamanın ($\bar{x} = 3,87$) altında kalan yeterlik ifadeleri ise sırasıyla; “öğrencilere kendilerini ve arkadaşlarını değerlendirmelerine yönelik çalışmalar yaptırma” ($\bar{x} = 3,61$) ve “ödev, sınav vb. etkinliklerin ve sağlanan gelişmelerin kayıtlarını tutma”dır ($\bar{x} = 3,81$). Buradan hareketle, araştırmaya katılan öğreticilerin ölçme değerlendirme süreçlerine öğrencileri katma ve ulaşılan sonuçların kayıtlarını tutma konularında daha çok eksikliklerinin olduğu savunulabilir.

Öğreticilerle yapılan mülakatlarda onlar din öğretimini değerlendirme konusunda bir takım görüşler dile getirmişlerdir. Söz konusu görüşlerden bazıları şöyledir: *“Her gün kontrol etme şansımız olmuyor, onlar evde oluyorlar, yılsonunda tekrar bir daha dinliyoruz.”* (Bayan, kadrolu, 20 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Erzurum)., *“Ezberleri tek tek dinleme konusunda vakit sorunu yaşıyorum.”* (Bayan, sözleşmeli, 1 yıllık, yeni ilahiyat lisans mezunu, öğretici, Kayseri)., *“Gündüzlü kurslarda onların öğrenmelerini/ezberlerini kontrol etmek zor, yatılı kurslar da daha kolay, ancak olaya memur zihniyetiyle bakan öğretmenler bunu yetiştiremiyor.”*, Bay, kadrolu, 20 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Trabzon).

Yukarıdaki görüşlerden anlaşıldığına göre, daha çok yetişkin öğrencilerin öğrenim gördüğü gündüzlü kurslarda öğrencilerin devamsızlık yapmaları, öğretici-

lerin öğretime ayrılan süre içerisinde bunu yetiştirememeleri vb. nedenlerden dolayı öğrencilerin öğrenmelerinin kontrol edilmesi işlemleri yeterince yapılamamaktadır. Bu noktadaki sorunların daha çok öğreticilerin ölçme, değerlendirme işlemleri konusundaki bilgi ve beceri düzeyleriyle de ilişkili olduğu savunulabilir. Zira bu görüşlerden de anlaşılacağı üzere bazı öğreticiler her hangi bir plan, program, hazırlık olmaksızın, gidişata göre bu işlemlerin yapılabileceğini düşünmektedirler. Diğer taraftan bu görüşleri dile getiren öğreticiler, öğrencilerin öğrenmelerini kontrol etme denilince, daha çok onların ezberlerini yoklamayı anlıyor gözükmektedirler. Dolayısıyla onların dini bilgiler öğretiminde, ölçme değerlendirme işlemlerine ne ölçüde yer verdikleri sorgulanmaya muhtaçtır.²⁹ Bu bağlamda söz konusu öğreticilerin ölçme değerlendirme işlemlerinin yaygın din öğretimi sürecindeki yeri ve işlevlerini kavrama, ölçme değerlendirme ile programın amaçları, içeriği vb. arasında ilişki kurma konusunda eksikliklerinin olduğu söylenebilir.

2.8. Mesleki Gelişim Yeterliklerine İlişkin Bulgular

Günümüzde bilim ve teknolojiye hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşanmakta, bu değişim ve dönüşümler sonucunda insanların (dinle ilgili olanlar da dahil olmak üzere) ihtiyaçları, sorunları farklılaşmakta, karmaşıklaşmakta, mevcut bilgi birikimi bu sorunları çözmede, ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmaktadır.³⁰ Diğer taraftan bilgiler hızla üretilip yayılmakta ve çok çabuk eskiyerek, geçerliliğini kaybedebilmektedir. Öğreticiler açısından bakıldığında, bütün bu hızlı değişim ve dönüşümler, ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar, sorunlar onlarla baş edebilecek, onların üstesinden gelebilecek, onlara yön verebilecek bilgi ve beceri donanımını gerektirmektedir. Dolayısıyla bu durum sürekli yenilenmeyi, gelişmeyi zorunlu kılmaktadır.

Bugün eğitim-öğretim alanında, “hayat boyu öğrenme”, “öğrenmeyi öğrenme”, “öğrenci merkezli öğrenme” vb. anlayışlar öne çıkmakta, sözü edilen anlayışların etkisiyle, örgün ve yaygın (din) eğitim(i) programları, öğretim ortamları gözden geçirilerek, eğitim-öğretim süreçleri yeniden yapılandırılmakta, haliyle, öğretmen/öğretici rolleri de bu yeni anlayışlara göre farklılaşmaktadır.³¹ Kur’an kursu öğreticilerinin bu yeni eğitim anlayışların getirdiği rollerin gereklerini başarıyla yerine getirebilmeleri, söz konusu değişikliklere etkin uyum sağlayabilmeleri sürekli bir yenilenmeyle mümkün olabilir. Ayrıca ülkemiz eğitim sistemindeki değişmelere paralel olarak Kur’an kurslarının öğrenci profili farklılaşmakta; farklı yaş, eğitim ve sosyo-ekonomik alt yapıya sahip öğrenciler aynı sınıflarda öğrenim

²⁹ Benzer sonuçlar için bk. M. Fatih Genç; Kur’an Kurslarında Toplam Kalite Yönetimi (Samsun ve Sivas İlleri Örneği), s. 128.

³⁰ Cemal Tosun; Eğitimi Bilimine Giriş, PegemA Yay., Ankara, 2005, s. 182.

³¹ M. Şevki Aydın; Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri, 1996., s. 206., Yüksel Özden; Öğrenme ve Öğretme, PegemA Yay., Ankara, 2000, s.11; Kamile Ün Açıkgoz; Aktif Öğrenme, Eğitim Dünyası Yay., İzmir, 2003., s.34;

görebilmektedirler. Bu yeni durum da öğretmenlerin sürekli kendilerini geliştirmelerini gerekli kılmaktadır.³² Aşağıda araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki gelişim konusundaki yeterlik algılarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir:

Tablo 13. Mesleki Gelişim Yeterliklerine İlişkin Puanların Ortalamaları

	N	Ortalama	Yeterlik Düzeyi
Mesleki gelişime katkıda bulunabilecek bilimsel etkinliklere (kurs, seminer, sempozyum, konferans vb.) katılma	886	4,11	Oldukça Yeterli
Öğretim sürecindeki performansı hakkında öğrencilerinden eleştiri ve değerlendirmeler alıp, onlardan yararlanma	883	4,03	Oldukça Yeterli
Meslektaşlarından mesleki gelişimine katkı sağlayıcı eleştiri ve öneriler alıp, onlardan yararlanma	883	3,99	Oldukça Yeterli
Belli aralıklarla öğretimin gidişatı ve kendisinin göstermiş olduğu performans konusunda öz değerlendirme yapma	885	3,99	Oldukça Yeterli
Mesleki gelişime katkıda bulunabilecek yayınları takip Etme	885	3,96	Oldukça Yeterli
Mesleğiyle ilgili mevzuatı bilme	880	3,72	Oldukça Yeterli
Ortalama	858	3,96	Oldukça Yeterli

Tablo 13'te görüldüğü üzere, “mesleki gelişim” boyutuna ilişkin yeterlik puanlarının ortalaması 3,96'dır. Bu veri araştırmaya katılan öğretmenlerin sözü edilen boyutta kendilerini “oldukça yeterli” algıladıkları anlamına gelmektedir. Bu boyutta genel ortalamanın ($\bar{x} = 3,96$) üzerinde görünen ve en yüksek değere sahip olan ilk üç yeterlik ifadesi; “mesleki gelişime katkıda bulunabilecek bilimsel etkinliklere (kurs, seminer, sempozyum, konferans vb.) katılma” ($\bar{x} = 4,11$), “öğretim sürecindeki performansı hakkında öğrencilerinden eleştiri ve değerlendirmeler alıp, onlardan yararlanma” ($\bar{x} = 4,03$) ve “meslektaşlarından mesleki gelişimine katkı sağlayıcı eleştiri ve öneriler alıp, onlardan yararlanma” ($\bar{x} = 3,99$)'dir. Bu boyutta genel ortalamanın ($\bar{x} = 3,96$) altında kalan tek yeterlik ifadesi ise “mesleğiyle ilgili mevzuatı bilme”dir ($\bar{x} = 3,72$). Bu bulgular öğretmenlerin mesleki gelişim boyutuna ilişkin yeterliklerde kendilerini oldukça yeterli gördükleri, “meslekle ilgili mevzuatı bilme” hariç tutularda kendilerinde pek fazla bir eksiklik görmedikleri şeklinde yorumlanabilir. Kendileriyle yapılan mülakatlarda meslekle ilgili mevzuatı bilme konusunda yaşanan sorunlara ilişkin pek çok görüş dile getirilmiştir.³³ Diğer taraftan kendileriyle yapılan mülakatlarda öğretmenlerden bazıları

³² M. Şevki Aydın; Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu, s. 212.

³³ Benzer sonuçlar için bk. M. Fatih Genç; Kur'an Kurslarında Toplam Kalite Yönetimi (Samsun ve Sivas İlleri Örneği), s. 137.

öğrencilerinden eleştiri alma konusunda çaba sarf ettiklerini ifade etmelerine rağmen, meslektaşlardan eleştiri alıp onlardan yararlanma konusunda ise çeşitli sebeplerden dolayı pek bir şey yapamadıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerinden eleştiri alma ve değerlendirme yapma durumuna ilişkin görüşlerden bazıları ise şöyledir: “Zaman zaman alıyorum, onlardan da güzel fikirler geldiği oluyor.” (Bay, kadrolu, 20 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Samsun)., “Biz genelde dönem sonunda mektup yazdırıyoruz, güzel eleştiri getiren öğrenciler oluyor. Ama bunu herkes yaptırıyor mu bilmiyorum. Çünkü bu cesaret işi.” (Bayan, kadrolu, 27 yıllık, lise mezunu öğretici, Bursa), “Öğrencilerinden eleştiri ve öneri alan hocalar var, ama yetersiz. Biz bunu çok az yapıyoruz, bu konu önemli, ancak yapan hoca sayımız az.” (Bay, kadrolu, 20 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Trabzon).

“Genel olarak meslektaşlar arasında yeterli iletişim var diyemem, sorunlar, yapılan etkinlikler araç-gereçler, yöntemler, materyaller vb. konularda paylaşımı yok.” (Bayan, kadrolu, 20 yıllık, imam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Erzurum)., “Genelde bu konuda bir iletişimsizlik var. Farklı eğitim durumuna sahip olanlar, hatta aynı olanlar arasında bile çekememezlik oluyor, herkes kendini en iyi görüyor.” (Bayan, sözleşmeli, 12 yıllık, eski ilahiyat lisans programı mezunu, hafız öğretici, Trabzon), “Öğreticiler arasında çekememezlik var, biri biraz iyi olunca, diğeri onu çekemiyor, bu aynı kurs içinde olunca sürtüşmeler başlıyor.” (Bayan, kadrolu, 15 yıllık, eski ilahiyat lisans programı mezunu, hafız öğretici, Ankara).

Bu görüşlerden de anlaşılacağı üzere ortaya konan eğitim hizmetinin etkinliği hakkında öğrencilerinden görüş aldığını söyleyen öğretmenler bulunmakla birlikte, meslektaşlardan eleştiri ve öneri alma konusunda ise pek de olumlu bir tablo ortaya konmamaktadır. Onlar, mesleki rekabet, çekememezlik, enaniyet, alınganlık vb. sebepler yüzünden Kur'an kursu öğretmenleri arasında iletişim, işbirliği ve paylaşımın yeterince gerçekleşmediğinden yakınmaktadırlar. Onların dile getirdikleri sorunların boyutları, yaygınlığı ayrıca araştırılabilir. Bununla birlikte, söz konusu tutum ve davranışları sergileyen öğretmenlerin, karşılaşmış oldukları sorunları birbirleriyle konuşma, başarılı oldukları deneyimleri, ürettikleri materyalleri vs. meslektaşlarıyla paylaşma, mesleki gelişim sürecinde birbirlerine destek olma vb. konularda önemli eksikliklerinin olduğu söylenebilir. Meslektaşlarından eleştiri ve öneri almayan, kendi deneyimlerini, malzemelerini onlarla paylaşmayan öğretmenler kendilerini yenileyemedikleri için, bir süre sonra kendi kendilerini tekrar etme yanlışına düşerek, mesleki tükenmişlik duyguları yaşayabilirler.

Mesleki yayınları ve toplantıları takip etme konusunda da durum pek farklı değildir. Aşağıda bununla ilgili bazı görüşler şöyledir: “Toplum olarak okuma özürümüz, okuyan arkadaşlar var ama, çok az.” (Bay, kadrolu, 15 yıllık, İlahiyat ön lisans mezunu, hafız öğretici, Trabzon)., “Mesleki yayınlarla ilgili kitapları oku-

yanlar var ama çok az.” (Bayan, sözleşmeli, 5 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, öğretici, Erzurum), *“Buradaki hiçbir hoca okumuyor. Hocalarımız iletişim, psikoloji, öğretim yöntemleri, alan bilgisi bilmiyor.”* (Bay, kadrolu, 3 yıllık, ilahiyat önlisans mezunu, hafız öğretici, Samsun), *“Mesleki yayınlar konusunda maalesef kötü durumdayız, kitap okuma alışkanlığı çok az, ben de öyleyim.”* (Bay, kadrolu, 20 yıllık, İmam hatip lisesi mezunu, hafız öğretici, Trabzon), *“Mesleki gelişim konusunda gayretli olan, okuyan, kendini geliştiren arkadaşlar da var, ama, bazı arkadaşlarım bu konudaki eksikliğin farkında bile değil.”* (Bayan, kadrolu, 25 yıllık, İlahiyat meslek yüksekokulu mezunu, hafız öğretici, Ankara).

Yukarıda verilen görüşlerden de anlaşılacağı üzere kendileriyle görüşülen öğretmenler meslekleriyle ilgili yayınları takip etme, özellikle de kitapları okuma konusunda Kur’an kursu öğretmenlerinin eksikliklerinin olduğunu; bu tür yayınları okuyan öğretmenlerin yok denecek kadar az olduğunu ifade etmektedirler. Buradan bazı Kur’an kursu öğretmenlerinin mesleki gelişimlerine katkıda bulunabilecek yayınları ve toplantıları takip etme konusunu yeterince önemsemedikleri, bu konuda yeterli bilince sahip olmadıkları sonucu çıkarılabilir.

Sonuç olarak, araştırmaya katılan öğretmenler mesleki gelişim konusunda kendilerini oldukça yeterli algılamaktaysalar da onlardan bazılarının mülakatlarda dile getirdikleri görüşler, bu konuda bir takım eksikliklerin olduğu şeklinde yorumlanabilir.

2.3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmaya katılan öğretmenlerin *“eğitim-öğretim yeterlikleri”* ölçeğinden aldıkları toplam puanlarının ortalamasına ($\bar{x} = 3,95$) bakıldığında, onların kendilerini “oldukça yeterli” algıladıkları görülmektedir. Öğretmenlerin böyle yüksek bir algıya sahip olmaları onların eğitim-öğretim yeterlikleri konusunda kendilerine güvendikleri, kendilerinde önemli bir eksiklik görmedikleri şeklinde yorumlanabilir. Onların eğitim-öğretim yeterlikleri konusunda böyle güçlü bir inanca sahip olmaları, önemli bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, bu algının gerçekte yapılabileceklerle ilişkisi, dolayısıyla öğretmenlerin eğitim-öğretim süreçlerinde ortaya koydukları performansın niteliği ayrıca sorgulanmaya muhtaçtır. Nitekim öğretmenlerle yapılan mülakatların geneline bakıldığında da algılar ile mülakatlarda dile getirilen hususlar arasında dikkate değer bir mesafe olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kendilerini en fazla yeterli gördükleri yeterlik boyutu “öğretimi yönetme” ($\bar{x} = 4,25$)’ dir. Araştırmaya katılan öğretmenler ağırlıklı olarak yetişkin öğrencilerin bulunduğu kurslarda görev yaptıkları için, söz konusu kurslarda yönetimle ilgili sorunların daha az olacağını düşünerek, onlar bu boyutta kendilerini daha yeterli görmüş olabilirler. Dolayısıyla bu boyuta ilişkin algıların yüksek çıkmasında onların öğretimi yönetme anlayışlarının etkisi olabilir.

Eğitim-öğretim yeterliklerine ilişkin boyutlar içinde genel ortalamanın ($\bar{x} = 3,95$) altında kalan yeterlik boyutları ise sırasıyla “öğrenciye rehberlik yapma” ($\bar{x} = 3,81$), “öğretimi planlama” ($\bar{x} = 3,86$), öğretimi değerlendirme” ($\bar{x} = 3,87$) ve öğrenciyi tanıma”dır ($\bar{x} = 3,91$). Buradan öğreticilerin sözü edilen boyutlarda diğer boyutlara nazaran, kendilerine daha az güvendikleri, kendilerinde bir takım eksiklikler gördükleri söylenebilir. Kendileriyle yapılan mülakatlara bakıldığında burada bahsi geçen boyutlarda bir takım eksikliklerin olduğu görülmüştür.

Eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeğinden alınan toplam puanların öğreticilerin cinsiyetlerine ve hafız olma durumlarına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeğinden alınan toplam puanların öğreticilerin statülerine göre farklılaştığı, ancak ölçeğin alt boyutlarında böyle bir farklılaşmanın ortaya çıkmadığı görülmüştür. Ölçeği oluşturan alt boyutlar itibariyle, öğreticilerin statülerinin (kadrolu, sözleşmeli, geçici/fahri olma) onların yeterlik algılarını etkileyen önemli bir değişken olmadığı söylenebilir. Öğreticilerle yapılan mülakatlara, onların statüleri açısından bakıldığında da dikkate değer bir farklılık tespit edilememiştir.

Eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeğinden alınan toplam puanlar öğreticilerin kıdemlerine göre farklılaşmaktadır. Buna göre meslekteki kıdemi yüksek olan öğretmenler, düşük kıdeme sahip öğretmenlere göre kendilerini daha yeterli görmekteyizler. Burada meslekteki kıdem artışının öğretici algılarında nispeten olumlu bir etkisinin olduğu ortaya çıkmışsa da, bunun gerçekte öğreticilerin bilgi ve becerilerini ne ölçüde etkilediği, onlara hangi oranda katkı sağlayabildiği tartışılabilir. Mülakatlarda da bu paralelde görüşler dile getirilmiştir.

Eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeğinden alınan toplam puanların öğreticilerin mezun oldukları programlara göre farklılaştığı görülmüştür. Buna göre ilahiyat dışındaki fakülte veya yüksekokullardan mezun olan öğretmenler, pedagojik formasyonu olan ve fakülte düzeyinde ilahiyat eğitimi alan öğretmenlerden ve imam hatip lisesi mezunu olan öğretmenlerden az da olsa kendilerini daha yeterli görmekteyizler. Oldukça manidar olan bu durumun nedenleri ayrıca araştırılabilir. Bununla birlikte, söz konusu öğretmenlerin kendilerini daha yeterli algılamalarının temelinde pedagojik formasyonla ilgili her hangi bir bilimsel alt yapıya sahip olmamalarının, eğitim-öğretim yeterliklerinin mahiyetini, boyutlarını kavrayamamalarının etkisi olabilir. Nitekim öğretmenlerle yapılan mülakatlar, genelde pedagojik formasyonu olmayan öğretmenlerin eğitim-öğretim yeterlikleri konusunda daha çok eksikliklerinin olduğunu ortaya koymuştur. Diğer taraftan bu sonuç Kur'an kursu öğretmenlerinin pedagojik formasyon ve ilahiyat eğitimi aldıkları kurumların vermiş oldukları eğitimin niteliğinin, Kur'an kursu öğretmenlerinin eğitim-öğretim yeterliklerine olan katkısının sorgulanmaya muhtaç olduğunu göstermektedir.

Eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeğinden alınan toplam puanların hizmet içi eğitime katılma durumuna ve katılma sayısına göre farklılaştığı, hizmet içi eğitime

katılan üreticilerin yeterlik algılarının, katılmayanlara göre; söz konusu etkinliklere daha çok katılanların yeterlik algılarının da daha az katılanlara göre nispeten daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Eğitim-ğretim yeterlikleri leėinden alınan toplam puanlar görev yapılan illere göre farklılaşmaktadır. Buna göre Bursa ilinde görev yapan ğreticiler Ankara ve Trabzon ilinde görev yapan öğreticilere göre, İzmir, Malatya, Erzurum, Samsun, Antalya, İstanbul ve Kayseri illerinde görev yapan öğreticiler de Trabzon ilinde görev yapan öğreticilere göre kendilerini az da olsa daha yeterli algılamaktadırlar. ğreticilerle yapılan mlaketlara görev yapılan iller açısından bakıldığında da, dile getirilen görüşler açısından dikkate değer bir farklılaşma tespit edilememiştir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Kamile Ün; Aktif Öğrenme, Eğitim Dünyası Yay., İzmir, 2003.
- Arlı, Mine; Nazik Hamil; Bilimsel Araştırmaya Giriş, Gazi Kitabevi, Ankara, 2001.
- Aşıkoğlu, Nevzat Y.;“Din Hizmetleri Personelinin Yetiştirilmesi Sorununa Öğretim Programları Açısından Yeni Bir Yaklaşım”, Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu İBAV Yay., Kayseri, 2003, (s.91-102).
- Aydın, M. Şevki; Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları, Erciyes Ü. Yay., Kayseri, 1996.
- Aydın, M. Şevki; Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni, DEM Yay., İstanbul, 2005.
- Aydın, M. Şevki; Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu, DİB Yay. Ankara, 2008.
- Bakırcıoğlu, Rasim; Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Anı Yay., Ankara, 2000.
- Başar, Hüseyin, Eğitim Denetçisi, Pegem Yay., Ankara, 1995.
- Bursalıoğlu, Ziya; Eğitim Yöneticisinin Yeterlikleri, Ankara Ü. Eğitim Fak. Yay., No: 93, Ankara, 1981.
- Demirel, Özcan; Genel Öğretim Yöntemleri, Kardeş Kitabevi, Ankara, 1998.
- Demirel, Özcan; Seferoğlu, S. Sadi ve Diğerleri; Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, PegemA yay., Ankara, 2002.
- Doğan, Recai; Tosun, Cemal; İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, PegemA Yay. Ankara, 2003.
- Fidan, Nurettin; Erden Münire; Eğitime Giriş, Alkım Yay., İstanbul, 1998.
- Genç, Fatih; Kur'an Kurslarında Toplam Kalite Yönetimi (Samsun ve Sivas İlleri Örneği), (Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, Cumhuriyet Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2007.
- İşman, AYTEKİN; Eskicumalı, Ahmet; Eğitimde Planlama ve Değerlendirme, Değişim Yay., Adapazarı, 2000.
- Karasar Niyazi; Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yay., Ankara, 2002,
- Kaya, Alim; Baysal ,Asuman ve Diğerleri; Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Anı Yay., Ankara, 2005.
- Komisyon; Diyanet İşleri Başkanlığı Taşra Teşkilatında Din Hizmetlerini Yürütenlerin Temel ve Özel Yeterlikleri, DİB Yay., Ankara, 2005.

- Komisyon; İlahiyat Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme ve Lisans Programları, YÖK Yay., Ankara, 1998.
- Komisyon; Öğretmen Yeterlilikleri, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 2002,
- Komisyon;; Türkiye’de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon, YÖK Yay., Ankara, 1999.
- Korkmaz, Mehmet; “Yaygın Din Öğretiminde Yeterlik Ölçeği Geliştirme Süreci: Kur’an Kursu Öğreticileri Eğitim-Öğretim Yeterlilikleri Ölçeği Örneği”, Erciyes Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2010/1, S.1.
- Köycü, Esin; “Araştırma Modelleri” <http://www2.aku.edu.tr/~gocak/2007dersnot/egitimbilimleri/arasirmamodelleri.pdf> (26.0.2008).
- Kuzgun, Yıldız; Rehberlik ve Psikolojik Danışma, ÖSYM Yay., Ankara, 2000,
- Öcal, Mustafa; Kuruluşundan Günümüze Uludağ Ü. İlahiyat Fakültesi, Özal Matbaası, İstanbul, 2006.
- Özden, Yüksel; Öğrenme ve Öğretme, PegemA Yay., Ankara, 2000.
- Özgüven, İ. Ethem; Bireyi Tanıma Teknikleri, Pegem Yay., Ankara, 2002.
- Sönmez, Veysel; Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı; Anı Yay., Ankara, 1999.
- Tosun, Cemal; Eğitimi Bilimine Giriş, PegemA Yay., Ankara, 2005.
- Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu, Süleyman Demirel Ü. İlahiyat Fakültesi Yay., Isparta, 2003.
- Yeşilyaprak, Binnur; Eğitimde Rehberlik Hizmetleri, Nobel Yay., Ankara, 2003.
- Yılmaz, Hasan; Sümbül, A. Murat; Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Çizgi Yay., Konya, 2003.
- <http://dogm.meb.gov.tr/program.htm> (02.06.2008).
- http://www.aof.edu.tr/2006_2007/Brosurler/Ilahiyat.pdf (02.06.2008).
- <http://www.diyenet.gov.tr/turkish/default.asp> (21.05.2008).